

ÖĞRENMEK İHTİYACI, KİTAP VE KÜTÜPHANELER

Hazırlayan : MAHMUT GÜNDÜZ

«Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır; Durmak zamanı geçti; çalışmak zamanıdır!»

Tevfik Fikret

Meçhulleri Keşfetmek hevesi, insan fıtratının en tabii hasretlerindedir. De-nilebilir ki, günümüzün uygarlığını, insan oğlunun bu asil davranışına borçluyuz. Şüphesiz, insanı, öğrenmeğe, aydınlığa götürür. Bilindiği gibi, insanın beş duygusu vardır; Doğuşundan itibaren, çevresinde, bu duygular üzerinde etki gösteren bütün varlık ve olaylar, gün geçtikçe, onda, bunların esas ve mahiyetini öğrenmek, derinlere inmek arzu ve hevesini kamçılacaktır, hatta, birçokları için bu bir zaruret haline gelecektir.

İnsanların, günümüze kadar, tam olarak izah edemedikleri, karşılıksız bıraktıkları birtakım konular, sorular vardır:

— İyi nedir, kötü nedir? varlığın, eşyanın, bilgilerimizin mahiyeti, bunlarla ilgilerimizin derecesi nedir? Alemin, nizam ve intizamına sebep ve amilleri nelerdir? Bunlar, nerede başlar, nerede biter? gibi Kâinat muammalarına ait sorular, hâlâ, insan zihninin çıkmazlarındadır. Çözüm bekleyen, bütün bu müşküllerin, fikirlerde bıraktığı şüpheleri gidermek isteyen insan, okumak, öğrenmek mecburiyetini duymuştur.

Dünyada, en büyük kuvvet ve otorite vasıtası ilimdir. Bir Lâtin sözü. «ARS LONGA, VITA BREVIS» der. Bu, «Sanat uzun, hayat kısadır» anlamına gelir.

İnsanlığın, en büyük Yöneticisi ve Önderi sayılan Hazreti Muhammed'e 1400 yıl önce, Hira'da, Hak'tan gelen ilk hitap; «Rabbinin adile oku, öğren» emri idi. Ulu Tanrı'nın, İslâm ümmetine beşeri (insancıl) her türlü davranışlardan önce, ilk olarak okuyup, öğrenmeği farz kılmasındaki büyük hikmeti anlamak önemlidir. Bu sebeptendir ki, herkes, Ulu Tanrı'yı, ancak ilmi nisbetinde anlayabilir. Netekim, İslâmın büyük Tanrı Elçisi de, daha sonraları, getirdiği dini öğretip, uygularken, her fırsat ve vesile ile, ümmetine öğrenmeği telkin ve onları bu yolda teşvik etmiştir. «Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz. İlim Çinde olsa bile, gidip alın. İlimin esirgenmesi haramdır. Kadın-erkek, her müslümana ilim öğrenmek farzdır» hadisleri, O mübarek Zatin, bu alandaki kanaatlarından biridir.

İnsanın, öğrenmek ihtiyacını karşılayan vasıtaların başında kitap gelir. Ki, tabii, kendine dost edinen, düşmanlarından kurtulmuş sayılır, dostlar kazanır.

Yedi bin yıl kadar önce, yazının icadı, insan dimağının unutmak denen zaafına karşı en mükemmel ve kesin çare olmuştur. Bu sayede, bilgilerin tesbiti, korunması ve kuşaklara intikal ettirilmesi imkânı sağlanmıştır. Geçmişte olduğu gibi, bu gün ve bundan sonrası için de, milletlerin uygarlık seviyelerinin ölçüsü sayılan kitabın, ilkin, hagi toplumda vücutte getirildiği ve ilk kitabın nerede yazıldığı kesin olarak bilinmemektedir.

Kitabın genel olarak tarihçesini incelemek için beşbin yıl gerilere gitmek lâzımdır. İlk yazılı eserlerin bazı iz ve kalıntıları, bizi bu kadar geriye götürdüğünde, kitabın tarihinin kağıtla birleştiği görülür. Bu bakımdan, Çin kitapları,

en eski kitaplar olarak bilinmektedir. Esasen, bu ülkede, daha M. Ö. 3000 — 4000 yıllarında edebî faaliyetler olduğu anlaşılıyor. Çinliler, başlangıçta, kâğıt yerine, Tahta yapraklar kullanmışlardır. Eski Çin eserlerinden, M. Ö. 2000 yıllarında, İmparatorların Tarih yazarları (Vakanüvis) bulunduğu öğreniliyor. Meşhur İsveçli gezgin, Swen Hedin, Tibetin Lob Nor gölü civarındaki bir çölde, en eski, yazılı belgelerden birkaç tane bulmuştur. Bugün, British Museum ve Paris'in Millî Kütüphanelerindeki bazı el yazması eserlerin, medeniyetin beşiği sayılan Orta asya Türkistanın TUN HUANG tapınağı kazılarında bulunduğu bilinmektedir.

Zamanımıza kadar intikal etmiş olan M.Ö. 1800 yıllarına ait Mısır Papirüs ve Tomarları (Rulo) daha çok dinî mahiyette yazılardır. Bunlar, zamanla, rutubetin ve haşaratin tahribine maruz kalmışlardır. Kitabın bu günkü seviyeye gelmesinde en büyük âmil kâğıdın ve daha sonra da, matbaanın icadıdır. Kâğıt, ilkin, Çinliler tarafından yapılmıştır. Netekim. M. Ö. 213 yıllarında, Çinlilerin ipekten kâğıt yaptıkları biliniyor. Fakat, bu pahalı bir meta idi. M. S. 105 tarihinde TSAI LUN adındaki bir Çin mühendisi nebat kabukları ile, pamuk kalınlarını karışımını kullanmak suretile, bu günkü kâğıda benzer, ilk ekonomik kâğıdın imâline muvaffak olmuştur. M. S. 751 yılında Semerkand ve diğer Türk illerine sajdıran Araplar, kâğıdı Türkler yardımı ile öğrendiler. Kâğıdın bulunması ve diğer ülkelere yayılması, Yazma kitapların daha çok artmasına, okuyucuların daha fazla kolaylık ve imkânlarla sahip olmalarına yaramıştır. Ancak, bu devreye gelmeden önce, birçok güçlük ve imkânsızlıklara rağmen Eski ve Orta Çağlarda, kitaba ve okumaya önem verildiği şüphesizdir. Bu gerçek, Asur kralı, Asur Banipal'in vücade getirdiği 22.000 tabletlik koleksiyonlu Ninova kütüphanesile, Kalach, Nippur, Arbela, Uruk, Kuta, Borsippa şehirlerindeki kütüphanelerin varlığından anlaşılmaktadır. Günümüze kadar intikal etmiş olan ve ilk yazılı belgelerden sayılan «Gılgamış Destanı» ile «Hamurabi Kanunları»nın yazılı olduğu tabletler, en güzel örneklerdendir. Muhafızlarına «Yazılı Levha adamı» denen Asurda, ilk kütüphaneci olarak (AMİL ANU) adı geçmektedir. Daha sonraları, Asurun tablet koleksiyonlarının, M. Ö. 670 tarihlerinde, Medler ve Kaldeliler tarafından büyük tahribe uğramalarına rağmen, bu gün bile, British Museumda bunlardan arta kalan örnekler hayranlık celbetmektedir. Mezopotomia'da çivi yazısı (Ecriture Cuneiforme) pek yaygındı. Osmanlı Devletinin müsaadesile, 1890-1900 yıllarında, Nippur dolaylarında (IRAK) yapılan kazılarda, M. Ö. 3000 yıllarının ikinci yarısına ait ve sonradan kütüphane olduğu anlaşılan bir mabet bulunmuştur. İskenderiye Bergama, Roma gibi zamanın büyük merkezlerinde, Okumayı geliştirmek için, birbirleriyle, kıskançlık duyarçasına kütüphaneler kurmak yarışına giriştiği görülmektedir.

İskenderiye'nin Kral sarayındaki 490.000 ruloluk koleksiyon ile, 43.000 ruloluk Serapium mabedi kütüphaneleri pek meşhurdu. Şair ve Filozof Callimachus tarafından, bu koleksiyonların konu katoloğu çıkarılmıştır. Bu, zamanımızın, kütüphaneciliğine ışık tutacak, çalışmak isteyenlere cesaret verebilecek cinstendir. İskenderiye'de, M. Ö. IV ve III. yüzyıllara ait Popirüs ruhları, Kral I. Ptoleme ile başlayan ve II Ptoleme devrinde daha çok gelişen Grek-Mısır kültür ilişkilerini aksettirmektedir. Bilindiği gibi, Mısır İskenderun fethinden (M. Ö. 341-332) sonra, tamamen grek kültürü etkisinde kalmıştır.

Papirüs ruloları 6.7 metre uzunluğunda ve 5.6 santimetre çapında idiler. Bir kitap 8.10 rulodan ibaretti. Mısırın M. Ö. 47 yılında, Roma İmparatoru Sezar

tarafından istilâsı sırasında, Kral kütüphanesinin önemli kısmı yanmıştır. Sonradan. Mısra hakim olan Roma Konsülü, Markus Antonius, sevgilisi Kleopatra'yı memnun etmek için, Bergama'dan 200,000 rulo getirtmiştir. M. S. 391 yılında, Serapim mabedindeki kitaplar Mutaassıp Hıristıyanlar tarafından tamamen yakılmıştır. Buna, önyak olan İskenderiye Piskoposu Teofilos'tur. Bu münasebetle, tarihte müslümanları suçlayan, uydurma bir söylentiden bahsetmek yerinde olur. Batılı yazarlar, Serapi'un kütüphanesini, Mısırı eje geçiren Müslümanların, Hali fe Hazreti Ömer'in emrile yaktıklarını iddia ederler. Buna, aradan geçen uzun zaman, olaylar balımından maddeten imkân yoktur. Bu uydurma, önceleri bir Yahudi iken, Hıristıyanlığı kabul ederek sonradan Halep Piskoposu olan ve Hıristıyanlık taassubu ile dinlerin salıkları arasına nifak sokmak için yahudilerin sureti haktan görünüp din değiştirdikten sonra giriştikleri yıkıcı faaliyetlerden de olabilir), yeni doğan İslâm dinini, kötölemek, Barbar bir mahiyette göstermek maksadile Ebul Fereç (Bar Hebraus) tarafından ortaya atılmıştır. (1226-1286)

Bu adamın yazdığı Genel Tarih, daha o zamanlarda Latinceye tercüme edilmiş (XIII. yüzyıl ortaları), yangın uydurması bütün batı dünyasına yayılmıştır. Bu hususta, Türk ve İslâm tarihçilerinden de yanılanlar olmuştur. Kâtip Çelebi, Abdülatif Bağdadi ve Hıristıyan Arap tarihçi meşhur Corci Zeydan bunlar arasındadır. Bu uydurmanın asılsız olduğu, son yıllarda Batılı tarihçiler tarafından kesin olarak meydana çıkarılmıştır. Bunların başında, Büyük İngiliz Düşünür ve Tarihçi Arnold Toynbee gelir, İskenderiye ile rekabete girişen zamanın Bergama kütüphanesi, Kral I. Atalos tarafından kurulmuş, daha sonraları, pek gelişmiştir. Aradaki rekabet üzerine, Mısır Kralı, Popirüsün Bergamaya ihracını yasaklamıştır. Bu tedbir, Bergama'nın, Bergamon veya Pergament denen ve günümüzde, Parsömen kâğıdı olarak bilinen Popirüsten daha sağlam bir kâğıt cinsini bulmasına sebep olmuştur. 1878-86 yıllarında, Alınan Arkeologları yapılan kazılarda, Athena mabedinde, zamanımızın kütüphanelerine benzer şekilde tez-yin edilmiş okuma salonları ile, kitap depoları buldular.

Romalılar, eski çağların savaşçı bir milleti idiler. Fetihler yolile, temasa geçtikleri, istilâ ettikleri milletlerden, ganimet olarak kitaplar alıyorlardı. Bu sırada, Yunanistanı ele geçiren Romalılar, Grek kültürünün, kitap ve okumaya ait usul ve adetlerini çabucak kabul edip, benimsediler. Roma'da kitap ticareti göç etmiş Grekler tarafından yapılıyordu. Roma'da ilk kütüphane, ganimet kitaplarla kurulmuştur. Diğer taraftan, Zenginler, özel kütüphaneler kurmakta birbirlerle rüle yarış ediyorlardı.

Bir halk kütüphanesi kurma fikri, Sezar tarafından ortaya atılmıştı. Ancak, bu kütüphane, onun öldürülmesinden sonra, M. Ö. 39 yılında, Dalmaçya Fatihi Asinius Pollion tarafından libertas tapınağında açılabilmiştir. Eserlerin hepsi de, Yunanca ve Latince idi. Daha sonraları, İmparator Sulla, Lucullus, Augustus, Vespasyon, Domitiren tarafından da, Halk Kütüphaneleri açtırılmıştır. Augustus Tiberius tarafından kazanılan meydan muharebeleri ve kızkardeşi adına kurulan Palatine, Aktiyum ve Oktavia kütüphaneleri pek meşhurdur. Romanın en büyük kütüphanesi İmparator Ulpia Trajanus (M.S. 100 tarafından kurulan Ulpia kütüphanesidir. M. S. 370 tarihinde 800.000 nüfusu olan Roma'da 28 Genel Kütüphanenin bulunduğu bilinmektedir. Kütüphaneler yüksek maaşlı Patrici

(Asil) sınıfından ve Libraris denen bir müdürün emrinde, birçok köleler (Pleb) tarafından idare edilirdi.

Önceleri, Çanak, Çömlek, Kurşun, Fildişi üzerine yazan Romalılar, daha sonra, mum tabletleri, papirus ve parşömen kullandılar. Roma'da kâğıtçılık önem kazanmıştı. En iyi kâğıtlar, boyutları 20x35 ile 10x30 cm. arasında değişebilen ve türleri dokuza varan papirüsten imâl ediliyordu.

Sayıdığımız kütüphaneler yanısıra, daha az önemli olan Antakya, Efes Kütüphaneleri ile, zamanın belli başlı Devlet ve sitelerinin kütüphanelerini de sayabiliriz. İstilâlar, Göçler, yangın, zaman, tahribatı yüzünden, gün geçtikçe ve orta zamanda kütüphanelerin kaybolduğu görülmektedir. Bunların yerini, Kilise ve Manastır kütüphaneleri alıyor. Bu ise, Batı'da, özellikle Hıristiyan aleminde, ilmin, irfanın hor görülmesi ve adeta ortadan kalkması, yerini, kilisenin dar taassubuna terketmesi sonucunu doğurmuştur.

Bu arada, İslâm Dünyasında okumaya, kitaba verilen büyük değer ve önemi belirtmek icabeder: İslâmın doğuşundan itibaren, vücade getirilen camiler aynı zamanda, birer kütüphaneye sahiptiler, Hicretin ilk yüz yılında, bu gibi camiler, İslâm ülkelerinde bol bol görünmektedir. Bununla, İslâm'da, Okumak, öğrenmek isteyenlerin kitap ihtiyacı karşılanıyordu. «Dünü, bu güne eşit olan kaybetmiştir» diyen ve her fırsatta ümmetine ilim öğrenmenin farz olduğunu bildiren İslâm Peygamberlerinin telkinlerine uymak ve emrilerini yerine getirmek için, Müslümanların ne derece büyük zahmetlere katlandıkları, çabalar gösterdikleri, öğrenmek, öğretmek ve yazmak suretile, Batı Dünyasının uyanmasına nasıl müessir oldukları, bugün, artık inkâr edilmez gerçeklerdendir. Batının, iskolastik kilise zihniyetile karanlıklara gömüldüğü bir zamanda, doğuşundan itibaren hızla gelişen ve yayılan İslâmlık, eski Akdeniz, Ön, Orta ve Uzak Asya kültürlerine ışık tutuyor, onlara renkler katıyordu..

İslâm fütûhâtı, edebi, ilmi incelemelerle birlikte, eser yazma ve kitapçılığı zevkli bir güzel sanat haline getirdi. İslâmlarda, ilk özel kitap koleksiyonlarının yanısıra, Halk Kütüphanelerinin de varlığı görülmektedir. İlk, özel Kütüphaneyi, Hadis ilminin kurucularından, İbni Şahap El Zühri'de görüyoruz. Söylentilerle göre, bu zatın karısı: «Bu kitaplara, üç ortaktan daha çok öfkeleniyorum» demek suretile, evdeki kitapların çokluğundan şikâyet eder dururmuş.

İslâm'da ilk yazılar kemik, kumaş, hurma yaprakları, Taş ve deri üzerine yazılmıştır. Daha sonraları, özellikle Abbasiler devrinde, Horasan kâğıdı kullanılmaya başlandı. İbni Nedim'in «Fihrist» adlı ilk İslâm Bibliyografyası sayılan kitabından, Halifenin emrile, adi derilerin kullanılması ile fena yazıların yasaklandığı öğrenilmektedir. Bu neviden olan eser ve yazılar yaktırılmıştı. En eski İslâm kütüphanesi Halit İbni Yezit bin Muaviye tarafından kurdurulmuştur. İlk büyük Genel Kütüphane ise Abbasi Halifesi Mem'un zamanında, Meşhur Vezir Yahya Bermeki tarafından kurulan Bağdat «Darülhikme» sidir. Aslında bir akademi olan bu tesisin büyük bir kütüphanesi vardı. Bu akademinin başkanı Batı'da (Elharezmi) diye tanınan ve zamanının en yüksek Astronom ve Matematikçisi Harzemli Ebu Abdullah Mehmet İbni Musa adındaki Türk, aynı zamanda Halife Mem'un'un Kütüphaneler Genel Müdürü idi. Sonradan, kurulan bir Tercüme heyeti. Yunan, Hint, Kıpti, Süryani ve Pehlevi dillerinden birçok çeviriler yapmıştır.

Kütüphanelerde, Mütercimlerden başka, Müstensih, Mücellit ve Müzehhipler de vardı. Kütüphanelerin sevk ve idaresindeki usuller, ödünç verme işleri, kütüphene binalarının yapı ve bölümleri» günümüzdekilerden hiç geri değildi. İslâmın, fazilet müesseselerinden biri olan Vakıfların gün geçtikçe artması nisbetinde, Müslüman memleketlerinde Kütüphanelerin de çoğaldığı görülür. Bağdat, Basra, Kûfe, Nişabur, Buhara, Semerkant, Mısır. Endülüs kütüphanelerinde, hal-kin istifadesine arz edilen kitap koleksiyonları yüzbinlerin üstünde idi. Ne yazık ki, İslâm aleminin, insanlığın ziyneti ve kültür hazineleri sayılan bu müesseseler ve Kitaplar 13 ncü yüzyılda, Asya Steplerinden bir vahçet sürüsü gibi koparak hızını Anadolu'da alan putperest Moğolların istilgıları yüzünden yakılmış, yıkılmış, insafsızca mahvedilmiştir. Bu vahşetin diğer bir benzerini, mamur, müreffeh, kültürlü İspanya'da görmekteyiz; Hıristiyanlık taassubu ile, Endülüs'e saldıran ve buradaki müslüman devletleri birer birer yıkan Hıristiyanlar, 771 yılına Kurulan ve 15 nci yüzyıl başlarına kadar devam eden sekiz yüz yıllık bir medeniyetin bütün eserlerini ve eşsiz kitaplarını tamamen imha etmişlerdir. Daha, 10 ncu yüz yıl başında, Kurtuba (Cordoba) da yalnız kataloğu 44 cilt tutan 600.000 elyazması eserle dolu kütüphaneler vardı. Bu sırada, Avrupanın en zengin kütüphanelerinden Saint Gall de 400, saint Venson'da 11000 kitap bulunuyordu. Avrupa'yı Kültürü ile ışıklandıran Endülüste Giranata'yı ele geçiren Hıristiyanlar, şehrin meydanında bir günde 80.000 kitap yakmışlardır.

İslâm memleketlerinde uygulanan kütüphane teşkilâtı, sevk ve idare sistemi, bu gün bile takdir edilmekte, hayranlık yaratmaktadır. İslâm'da, birçok Devlet adamları, Büyük kimseler bile Hafız kütüplükten yetişmişlerdir. İbni Sina, Halit Bermeki, daha sonraları Osmanlılarda Mojlâ Lütfü ve Şair Nedim gibi.

Anadolu Selçukileri ve yerlerine geçen Osmanlı Türkleri tarafından vücade getirilen kütüphaneler de, tarihin yüzünü güldürecek cinstendir. Bu gün, Batı'nın en büyük Müze ve kütüphanelerinin en zengin ve değerli Koleksiyonlarını teşkil edenler, Doğuya ait yazma eserler arasında en önemlilerle, çeşitli sebeplerle Anadolu'dan kaçıran eserlerdir.

Kitap yazmak, yazdırmak, süslemek, ciltçilik Anadolu Türklerinde, özellikle Osmanlılarda erişilmez bir heves ve özel bir sanat idi. Anadolu'da ilk özel kütüphanenin kuruluşu Konya'da görülmektedir.

Sadrettin, Konevi'nin XIII ncü yüzyılda, Selçuklular devrinde kurduğu bu kütüphane, Osmanlılar devrinde ve günümüze kadar kültür hizmetine devam etmiştir. Emir Ahmet, Kadı Büshanettin, Candaroğlu İsmail beyin kütüphanelerini de sayabiliriz. Osmanlılar devrinde de kütüphanecilik büyük önem kazanmıştır. Fatih Sultan Mehmetin İstanbul fethinden sonra, Eyüp Sultan camine 2000. Fatih camine bundan daha çok sayıda kitap vakfettiğini biliyoruz. Başka Padişah olmak üzere, Vezirlerin, beylerin, ağaların, Valde Sultanların, hatta halktan olan bazı kimselerin kurdukları halk kütüphaneleri, Camiler ve medrese külliye-leriyle, yüzyıllar boyunca, İslâm dünyasına ilim, irfan nurları saçmıştır. Osmanlı Devleti zamanında Kurulan ve günümüze kadar devam edegelen özel (vakıf) kütüphanelerin başlıcaları sırasile; Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, Nuruosmaniye, Koca Ragıp Paşa, Damat İbrahim Paşa (Nevşehirde), Belediye, Şemsi Paşa Kütüphaneleridir. Osmanlı devletinin son zamanlarında bile, İmparatorluk sınırları içinde 763 kütüphane mevcuttu ki, bunların çoğu, idaremizden çıkan memleket-

lerde kalmıştır. Türkiye Cumhuriyetinde Modern anlamında Kütüphaneciliğin ele alınması 20 yıl önceden başlar. 1948 yılında, Ankara'da açılan Milli Kütüphanenin, bu çalışmalarda ve Türk kültür hizmetindeki rolü, büyüktür. Halk, Millî, Üniversite, Özel, Araştırma kütüphaneleri adlarıyla sınıflandırılan bu kurumların sayısı, Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayacak sayıda ve durumda değildir. Önemli olanı, kütüphaneci elemana sahip olmaktır. On yıllık bir geçmişi olan Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesinin kütüphanecilik Enstitüsünün yetiştireceği elemanlar sayesinde, kütüphaneciliğin zamanla gelişeceğine Türk toplumunun bu ihtiyacı karşılanabileceği bir seviyeye erişeceğine inanıyoruz. Yeter ki, günün çetin imkânsızlık ve şartlarıyla, bunlardan daha kötü olan zihniyetlerle mücadele azmi kırılmasın! Eski çağlardan, günümüze kadar devam eden kitap ve kütüphaneler, konusunun geçirdiği bütün safhaların tarihi seyrinden daha etraflıca bahsetmek elbette güç ve imkânsızdır. Bundan sonraki kısmında da bir özetle yetineceğiz.

1444 yılında Mayens'li Johann Gutenberg tarafından icat edilen matbaa, insanların okuma ve öğrenme tabiri caizse. hastalığına en büyük deva ve imkân sağlamıştır.

Bu imkân ve vasıtaların gelişmesi, artması nisbetinde de kitap basımı, kütüphaneler ve bunlarla ilgili kurumlar çoğalmıştır. Ne acıdır ki, matbaa, icadından yüzyıllar sonra ancak 1728 tarihinde Türklerce kabul edilebilmiştir. Bu tarihe gelinceye kadar, tebaamız olan Yahudiler, Rumlar, Ermeniler bu nimetten bol bol faydalanmışlardır. İslâmın ruhu ile hiçte bağdaşamayan bir taassup, daha bir kuşak evveline kadar bile, kitap basmasını hele dinî eserleri hor görüyordu. Şükür ki, böyle düşünenler kalmamıştır. Artık, bu gün, ücretsiz kütüphaneler tesis her memleket için kaçınılmaz bir zaruret olmuştur. Batı'da ücretsiz kütüphanelerin kuruluşu 150 yıl evvelinden başlar. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, İsveç, Norveç, Danimarka bu alanda başta gelen memleketlerdendir. İngiliz Millî Kütüphanesi sayılan Britiş Museum, 1759 yılında kurulmuştur. 6 milyonluk kitap Koleksiyonuna sahip olan bu müessese, basma, yazma eserler, tarihi sanat koleksiyonlarıyla de pek meşhurdur.

Üç milyondan fazla kitap, 123 bin elyazması, 3,5 milyon harita, Dergi, Sıkke, Mûsiki, Gravür, Mektup, Madalya ve çeşitli sanat eserleri ve örneklerle, insanlığın bir iftihar kaynağı olan Fransız Millî Kütüphanesi ile; kitap koleksiyonları, teşkilâtı ve diğer türlü imkânları muazzam bir seviyeye ulaşan Amerikan Kongre Kütüphanesi çağımızın okuma ve öğrenme imkân ve vasıtalarının derecesine en güzel örneklerdendir.

Halen yeryüzünde çeşitli koleksiyonları yüzbinleri, hattâ, milyonları aşan, okumak, öğrenmek için her türlü araç ve gereçlere sahip ve bütün kolaylıkları esirgemeyen sayısız ücretsiz kütüphanelerin varlığına rağmen, insanlar arasındaki okuma-yazma orantısı gene de pek düşüktür. Bu kütüphane ve diğer türlü okuma imkânlarının dağılışındaki ayırık bölgesel durumdan ileri gelmektedir. Kitap, insanların, saklamaya, tutmaya muktedir olamadıkları bilgileri bir arada, el altında bulunduran bir hazinedir. Kitabı olan ihtiyaç gün geçtikçe artmakta, değer ve önemi daha çok anlaşılmaktadır.

Kitapla uğraşan, dost olanlar, kütüphaneciler, Dünyanın en sevimli ve bilgili insanları sayılmağa namzettirler. Zamanımızda, Dünya kültürüne büyük hizmetler eden Wilson Company, Hachette, Calendron Press, Garnier Frères yayınev-

leri yanısıra, Unesco ve IFLA gibi milletler arası Kurumların, her yıl kitap haftaları tertiplemesi, Sergiler açması, Kitapları tanıtmak, sevdirmek ve okumayı teşvik etmek için kurulan çeşitli bölgesel dernekleri desteklenmesini takdirle karşılamalıyız. Bu arada, Türk kütüphaneciler Derneğinin, mütevazı imkânlarına rağmen gösterdiği çabaları zikretmek yerinde olur. Bütün bu davranışlar, insanların, gerçek yaşama ve mutluluğa kavuşmaları için atılan adımlardır. Çoğumuz, her geçen gün, olur olmaz, bir sürü, manasızlıklarla karşı karşıya gele, gele, bu fani hayatın birer oyuncuğu, hattâ, kurbanı haline gelmekteyiz. Büyük Düşünür Hazreti Mevlâna Celâleddin (1207 - 1273) : «Birader, Harimi İlâhi nihayetsiz bir Der. gâhtır, O dergâhta, her nereye vasıl olursan, oyalanma! Allah rızası için ileri git.» buyuruyor.

Okumanın, öğrenmenin her şeyden önce, bir Hak emri olduğuna inanmış ve bunun zevkine ermiş bir kimsenin kitabı seveceği, kütüphaneyi bir mabet, kütüphaneciyi de kutsal bir varlık gibi kabul edeceği şüphesizdir. Toplumlar, bu çeşit insanlarla doldukça insanlık, ancak o zaman özlediği mutluluğa kavuşabilir. Al-nef İbni Kays Hazretleri: «İlim ile takviye edilmeyen izzet sonunda bir zillete münkalıp olur.» buyurmuştur. Esasen, feyiz ve izzetten yoksun herşey, zamanla yıkılmaya mahkûmdur.

İnsanların daima ileri gitmelerini ve gerçek mutluluğa ermelerini emreden İslâm Dininin şiarıdır : «İlim yolu ile terakki ve tekâmüldür.»

Buraya kadar yazdıklarımızı topluca özetlersek şöyle diyebiliriz.

1 — İnsan, Ulu Tanrının yarattıklarının en şereflişidir, Bunu teyit ve tesbit eden, onun öğretilerini ihtiyacile okuması, ilim ve irfan sahibi olmak gerçeğini kavramasıdır.

2 — İnsanlar, İyiye, güzele, gerçeğe kavuşmak, bir kelime ile mutluluğa ermek için, birçok imkân ve vasıtalara sahiptirler. Bunlara önem verdikleri, faydalanacakları nisbette, hayatın anlam ve değerlerini anlayabileceklerdir.

3 — İlim, cehâletten doğan bütün kötülüklerin ilâcıdır. Bilgisizliği ve bundan doğabilecek bütün fenalıkları ortadan kaldırmak için ilmi yaymak ve onun bütün vasıtalarına malik olmak gerektir. Yer yüzünden, gökyüzüne kadar, Ulu Tanrının sayısız nimetleri, gerçekleri doludur. İnsan, bunları görmeli ve anlamalıdır. Yerinde harcanacak en değerli zaman, okumak ve öğrenmek için ayrılan zamandır.